

Projev na ustavující schůzi Jednoty filosofické [1990]

Dámy a pánové, vážení přátelé!

Dnes jsme se sešli, abychom společně podnikli první nezbytné kroky k znovuzaložení Jednoty filosofické, nebo snad přesněji řečeno: k založení nové filosofické společnosti, která by obnovila jméno staré Jednoty filosofické a přihlásila se tak k znovuuustavení kontinuity tak drasticky před dvaceti lety přerušené. Osudy staré Jednoty nebyly ovšem ani v minulosti dávnější nijak jednoduché, ale její potíže byly většinou vnitřní povahy. Zvenčí doléhal na Jednotu jen tlak událostí a okolností – tak např. musela v průběhu války zastavit vydávání svého časopisu *Česká mysl*, který začal vycházet počátkem století a který pro finanční potíže musel také vynechat několik ročníků. V době druhé světové války byla celá řada členů Jednoty zatčena a trávila několik let v koncentračních táborech nebo ve vězeních, ba musela dokonce obětovat život. Nestalo se však ani v té těžké době, že by proto své členy vylučovala ze svých řad. Jan Patočka se naopak odvážil napsat ještě krátký nekrolog do *České mysli*, když přišla zpráva o smrti zatčeného brněnského filosofa Josefa Tvrdého. Definitivně bylo vynuceně zastaveno vydávání *České mysli* teprve po únoru 1948, ale ani tenkrát nebyla Jednota filosofická zrušena. V důsledku vnějších tlaků došlo tehdy k personálním změnám ve vedení a Jednota musela na nějaký čas přestat vykonávat jakoukoli činnost, ale opět ji zahájila již v druhé polovině padesátých let, byť s velkou opatrností a při naprostém respektování panujícího výsadního postavení marxismu. Její činnost pak ožívala pomalu od poloviny šedesátých let a ideově se pluralizovala v době „pražského jara“ a v tom setrvala ještě nějaký čas po vojenské a politické intervenci. Až poté došlo k jejímu zrušení způsobem, který měl svou dobu jen u jiných spolků a organizací, v té době rovněž zrušených.

Mám za to, že právě tento neslýchaný, ba možno říci podvodnický způsob, jímž se filosofičtí normalizátoři či spíše filosofičtí a pseudofilosofičtí náhončí a drábi skutečných normalizátorů zbavili podstatné části členské základny zrušené Jednoty, je rozhodujícím důvodem, proč dnes nelze žádným formálním způsobem navazovat na dosavadní „Československou filozofickou společnost při ČSAV“. Z téhož důvodu nemohou být mezi zakládajícími členy nové Jednoty filosofické ti, kteří se tehdy přímo podíleli na likvidaci Jednoty filosofické a na politicky motivovaném, vnuceném výběru těch, kdo byli vyzváni k přijetí členství v nové společnosti. Dnes tu mezi námi nejsou dva vynikající představitelé české filosofie tohoto století, které uvádím zástupně především proto, že kdysi reprezentovali Jednotu filosofickou, a tím českou filosofii na mezinárodní úrovni. Oba tito filosofové, nota bene univerzitní profesori, lidé světové pověsti, jejichž díla byla a jsou překládána do mnoha jazyků a dodnes vydávána, byli také vyloučeni z řad filosofických osobností (a neosobností) přijatelných pro

nový, reakční politický režim. Se stejnou oprávněností, s jakou Patočka již po válce ve svých přednáškách o Sókratovi ukazoval, jak soud Athénanů nad Sókratem byl zároveň, a dokonce podstatněji soudem Sókrata nad Athénany, můžeme prohlásit, že vyloučení Patočky, Kosíka a řady dalších filosofů několika normalizovanými nebo k normalizaci připravenými a ochotnými filosofy (a pseudofilosofy) se stal aktem, jímž jak jeho iniciátoři, tak uskutečňovatelé se morálně vyřadili z obce slušných filosofů a slušných lidí vůbec. O těch, kteří tou dobou jen mlčeli a aktivně se onoho vylučování nijak neúčastnili, dnes pomlčme, i když nikdo z nás nemůže být na pochybách, že bez podpory mlčících by normalizátoři zdaleka nemohli dělat to, co dělali. Ale ani filosofové se nemohou zcela vymknout své době, své společnosti, svému prostředí. Vždyť i obecná rezistence byla povážlivě malá. Na druhé straně však odpovědnost intelektuálů vůbec, a filosofů zvláště, nesmí být takto lacině nivelizována. Nicméně ponechme tento bod na jindy. K minulosti se budeme tak jako tak muset vracet; nemůžeme se tvářit a jednat tak, jako by se nic nestalo. Zůstaňme proto alespoň u onoho zmíněného symbolického rozhodnutí: mezi zakládajícími členy naší nové Jednoty filosofické nebudou lidé, kteří tu starou pomáhali likvidovat a kteří si budovali nebo zajišťovali své kariéry nikoli na základě své filosofické tvorby, ale na své politické přizpůsobivosti a příčinnivosti. Při těchto prvních krocích nestojíme o lidi, kteří dnes mění nejen svůj politický, ale dokonce i filosofický kabát.

I když naše setkání má charakter organizační, a nikoli ještě pracovní, chtěl bych připojit několik málo slov poněkud zásadnějších nebo alespoň pro filosofy a filosofii případnějších, vlastnějších. Představuji si, že by naše nová Jednota filosofická měla být místem setkávání nejen filosofů tak či onak profesionálně etablovaných, ale také filosofů, kteří nepracují ani na fakultách, ani na akademických ústavech. Ti své příležitosti k setkávání teď budou mít, jak doufáme, i jinde. V nejbližší budoucnosti však přibudou početnější řady středoškolských profesorů filosofie (o to dbát bude ostatně také úkolem Jednoty) a také mnozí studenti nebo i kandidáti studia filosofie na vysokých školách, možná i další studenti z jiných oborů a zájemci o filosofii z řad nefilosofické inteligence a vůbec veřejnosti. Jednota filosofická by proto mohla a měla představovat i pro profesionální filosofy užitečnou a vítanou příležitost, jakousi „pohraniční oblast“, jakési nové místo zprvu malého a později se stále rozšiřujícího pohraničního styku mezi obcí profesionálních filosofů a obcí obecnou, tj. společností jako celkem. Sliboval bych si od toho dvojí zisk: filosofům by se tak dostalo cenné příležitosti ještě také tímto způsobem přímo poznávat a poctivovat – a někdy si nechat výslovně připomínat –, co od nich filosoficky interesovaná a tímto prostřednictvím i ta ostatní společnost potřebuje a čeká. A za druhé by se jim tak dostalo neméně cenné příležitosti vyložit své pojetí před lidmi a lidem, jejichž filosofický zájem ještě nemohl

zdegenerovat v úzkokolejné odborničení, do něhož profesionální filosofové nejenom snadno upadají, ale do něhož se nejednou jen utíkají a v němž se skrývají před svou společenskou a politickou odpovědností.

Druhou významnou příležitostí by se měla Jednota filosofická stát pro vzkříšení vlastního českého filosofického života, znovuoživení filosofického dialogu, diskuse i polemiky, a to v duchu věcnosti a korektnosti a bez záští i nevraživosti, bez vytváření ideových či spíše ideologických bojových front i bez jakéhokoli osobního napadání. Snad se nám podaří přispět na poli nám vlastním k vytváření nezbytné kulturní atmosféry, stimuluje a inspiruje duchovní a myšlenkovou tvorbu, která tak dlouho v naší zemi hynula nejen mezi filosofi. Filosofové by měli být v prvních řadách těch, kdo se staví do řad bojovníků za pravdu a všechno „pravé“ a kdo zároveň sami sebe necení jako jediné posvěcené jejich tlumočníky. S naší vyhrcovanou a stále se vyostřující kritičností se musí snoubit smysl pro humor, který nám dovolí nebrat sebe samy s poslední vážností. Mohli bychom tak přispět k pročištění ovzduší v celé společnosti.

Docela nakonec bych se dotkl otázky, která vám – možná právem – bude v tuto chvíli připadat nepatřičná a vzhledem k celkové situaci marginální. Ale rád bych se tu dovolal přinejmenším vašeho smyslu pro humor, o němž jsem právě hovořil. Jak jste si mohli povšimnout při přečtení pozvánky, textu programového prohlášení i návrhu stanov, přistoupili jsme k jedné pravopisné úpravě. Filosofii chceme opět nazývat jejím pravým, nedegradovaným a nekorumpovaným jménem, totiž při dobré paměti, že jde o lásku k SOFIA; dosavadní způsob psaní „filoZofie“ chceme nejenom sami opustit, ale trvat na jediné smysluplném ortografickém „S“. O podobě jazyka nemohou svévolně rozhodovat jazykovědci, tím méně negramotní pseudo-jazykovědci. Rozhodovat budou tvůrci, kteří jsou s dostatek sdůvěřeni s jazykem, aby se jim nemohla jejich kompetence upírat. Nová filosofie bude muset razit četná nová slova. Bylo by bláznovstvím zůstat jen u odjinud přebíraných, cizích termínů. Musíme pracovat se svým, tj. českým jazykem, neboť jsem přesvědčen, že – řečeno poněkud nadneseným slovem Heideggerovým – náš český jazyk je „gleichursprünglich“ s jazykem řeckým a pro filosofické cíle možná ještě vhodnější než jazyk německý, též prý s řeckým „rovnopůvodní“. Jen rovný si však cení rovného; budeme-li si vážit svého vlastního jazyka, budeme schopni si vážit i jazyků cizích, na prvním místě pak pro filosofii tak základního a směrodatného jazyka, jakým je řečtina. Prosil bych vás o sjednocení celé Jednoty filosofické v důsledném psaní filosofie se „S“ uprostřed. Mohl by se z toho stát mimo jiné malý symbol toho, že se napříště česká filosofie a čeští filosofové nenechají „normalizovat“, dokonce ani jazykově nikoliv.

Od 7. prosince 1989 pracovala iniciativní skupina na přípravě podmínek pro ustavení Jednoty filosofické (P. Baran, J. Gabriel, L. Hejdánek, J. Mournal, M. Palouš, J. Pavlík, S. Sousedík, M. Znoj a J. Zumr). Na středu 25. ledna 1990 bylo svoláno ustavující shromáždění, kde byl zvolen přípravný výbor, pověřený jednáním o registraci. Po úředním schválení textu stanov a registraci společnosti byla svolána první valná hromada na čtvrtek 22. března 1990. Do předsednictva Jednoty filosofické na ní byli zvoleni Karel Floss, Ladislav Hejdánek, Ivana Holzbachová, Ivan Chvatík, Jiří Michálek, Petr Koťátka, Karel Pstružina, Milan Sobotka, Stanislav Sousedík a Josef Zumr. Na první schůzi předsednictva byl funkcí předsedy pověřen Ladislav Hejdánek a funkcí místopředsedy Stanislav Sousedík. Z dalších uvádíme ještě Petra Koťátka jako jednatele a Milana Znoje jako hospodáře. Adresa Jednoty filosofické je shodná s adresou Filosofického ústavu ČSAV, Jilská 1, Praha 1, 110 00. V současné době se ustavují pobočky Jednoty filosofické v Brně a v Olomouci a připravuje se ustavení poboček dalších. V následujícím uvádíme text dvou projevů pozdějšího předsedy Jednoty, z nichž první byl přednesen na ustavující schůzi a druhý na první valné hromadě této společnosti.

Úmyslem předsednictva je vést jednání a připravit podmínky ve věci opětného vydávání časopisu Jednoty filosofické, *České mysli*. Vedle *Filosofického časopisu*, který pod novým vedením bude určen především k publikování odborných textů, *Česká mysl* by se měla věnovat tématům pojetým srozumitelně pro širší interesovanou veřejnost. Předsednictvo Jednoty filosofické doufá, že se nový časopis podaří uvést v život od příštího roku.

T.